

City Research Online

City, University of London Institutional Repository

Citation: Susen, S. & Turner, B. S. (2019). Giriş: Pierre Bourdieu'nün Mirası Üzerine İlk Düşünceler. In: Susen, S. & Turner, B. S. (Eds.), Pierre Bourdieu'nün Mirası: Eleştirel Söylemler. (pp. 7-24). Ankara: Phoenix Yayınevi (translated by A. Kadir Gülen). ISBN 9786057789051

This is the published version of the paper.

This version of the publication may differ from the final published version.

Permanent repository link: <https://openaccess.city.ac.uk/id/eprint/24483/>

Link to published version:

Copyright: City Research Online aims to make research outputs of City, University of London available to a wider audience. Copyright and Moral Rights remain with the author(s) and/or copyright holders. URLs from City Research Online may be freely distributed and linked to.

Reuse: Copies of full items can be used for personal research or study, educational, or not-for-profit purposes without prior permission or charge. Provided that the authors, title and full bibliographic details are credited, a hyperlink and/or URL is given for the original metadata page and the content is not changed in any way.

City Research Online:

<http://openaccess.city.ac.uk/>

publications@city.ac.uk

GİRİŞ

Pierre Bourdieu'nün Mirası Üzerine İlk Düşünceler

Simon Susen ve Bryan S. Turner

İkinci Dünya Savaşı, beklenebileceği gibi, farklı ulusal sosyoloji gelenekleri açısından çeşitli ve kendine özgü sonuçlar doğurdu. Savaştan sonra, başat ve muhtemelen en başarılı Batılı demokrasiler Kuzey Amerika'da ortaya çıktı ve buradaki sosyolojik gelenekler modernleşmeye dair şenlikli ve çoğunlukla muzaffer olmuş bir bakış açısını üstlendiler. Faşist ulusların yenilgisi -bilhassa Almanya, İtalya ve Japonya- Batılı liberal demokratik sistemlerin üstünlüğünü kanıtlamış gibi göründü. Kuzey Amerikalı sosyologlar, iyimser ve geleceğe dönük kalkınma ve modernleşme kuramlarının oluşumuna önyak oldular. Örnekler sayıca çok, ama biz burada Daniel Lerner'in *The Passing of Traditional Society* (1958) [Geleneksel Toplumun Ölümü] ve S. M. Lipset'in *The First New Nation* (1963) [İlk Yeni ulus] çalışmalarına değineceğiz. Bu savaş sonrası geleceğin merkezinde, uyarlanabilir gelişim ve temel farklılaşma süreçleri sayesinde sistemlerin sürekli ve başarılı biçimde çevresel sorunlara ayak uydurabileceği kavrayışını içeren Talcott Parsons'ın *Toplumsal Sistem*'i (1951) de vardı. Kısa yazılarının çoğunda, Alman ve Japon modernleşmesinin sorunlarını inceledi ve Amerika Birleşik Devletleri'ni endüstriyel modernleşmenin yükselişine başarılı biçimde ayak uyduran bir toplumsal sistem olarak gördü. Parsons'ın sosyolojisi, modern topluma ilişkin değerlendirmesinde, erken dönem eleştirel kuramın -Adorno'nun kitle toplumu analizinde örneklenen- kötümser tasavvurundan sakındı, zira Amerika'nın geniş ölçekli bir toplumsal kalkınmanın 'öncü toplumu' olarak ortaya çıkışını dört gözle bekliyordu (bkz. Holton ve Turner, 1986).

Genel hatlarıyla Kuzey Amerikalı sosyologların Avrupa sosyolojisine, bilhassa da modern kapitalizme ilişkin daha eleştirel ve olumsuz değerlendirmeleri bağlamında, pek fazla ilgi göstermemiş olması da bir hadisedir. Par-

sons kuşkusuz Max Weber'in *The Protestant Ethic and the Spirit of Capitalism* (Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhı) kitabını çevirdi ve 1930'da ilk İngilizce baskısını kamuya sundu, ancak Weber'in iç karartıcı ve kötümser demir kafes fikrine odaklanmadı. Weber'in gerisinde duran Nietzsche figürünü fark etmedi. Akabinde, Parsons'ın Weber'i alımlaması, 'Parsons'dan arındırılmış' (*de-Parsonise*) Weber'i arayan yazarlarca epey eleştirildi. Daha sonra, 1947'de, Hans Gerth ve C. Wright Mills, Weber'in devlet, bürokrasi, iktidar ve otorite üzerine yazılarına artan bir ilgi gösteren *From Max Weber: Essays in Sociology*'yi (Max Weber: Sosyoloji Yazıları) yayımlandılar. Kuzey Amerikalı sosyologlar – *Masters of Sociological Thought*'daki (1971) [Sosyolojik Düşüncenin Ustaları] Lewis Coser gibi- Avrupa mirasını takdir etseler de, onların çoğu kendi geleneklerine, bilhassa da Chicago Okulu, pragmatizm ve sembolik etkileşimciliğe bel bağladılar. Onların 'kurucu babaları' Marx, Weber ya da Durkheim'dan ziyade Mead, Park ve Thomas'tı.

Eleştirel-kötümser Batı Avrupa sosyolojisi ile ilerici-iyimser Kuzey Amerika sosyolojisi arasındaki bu gedik, bugün bile önemli ölçüde devamlılık arz ediyor. Tek bir örneği ele almak gerekirse, Jeffrey C. Alexander Avrupa geleneğinin araştırılmasında ön saflarda yer aldı. Fakat son yapıtı *The Civil Sphere* (2006) [Kamusal Alan], Yahudi topluluğunun Kuzey Amerika yaşam tarzıyla birleşmesinin yanı sıra, Kuzey Amerika tarihindeki çeşitli toplumsal hareketlerin de -bilhassa kadın hareketi ve yurttaşlık hakları hareketi- özelde liberalizm ve genelde siyasal liberalizmin dayanıklılığını, esnekliğini ve başarısını ispatladığı görüşüne yaslanan tipik olarak olumlu bir sonuca ulaşır. Kuzey Amerika sosyolojisinde uzun bir eleştirel yazma geleneği varlık göstermiştir; ancak, yeterince doğal biçimde, bu gelenek göç ve göçmenler, 'ırksal' bölünme, yurttaşlık hakları hareketi ve Latin Amerika'da Birleşik Devletler emperyalizmi gibi meselelere odaklanmıştır. Bunun tam tersine, yirminci yüzyılın ortasından sonra Avrupa sosyolojisinde, Sol, Marksizmin mirasından doğan, birkaçını belirtmek gerekirse toplumsal sınıf ve sınıf bilinci, kapitalizmde devletin rolü ve sınıflı toplumlarda ideolojinin işlevi gibi gerek kavramsal gerekse de ampirik problemlerle meşguldü. 1968, Atlantik'in her iki tarafında da etkili olmasına rağmen, Avrupa bağlamındaki anlamı kısmen farklıydı (Sica ve Turner, 2005). Pierre Bourdieu'nün dinsel yaklaşımına ilişkin bölümde de açıklanacağı gibi, Batı Avrupa ile Kuzey Amerika sosyolojisi arasındaki bariz farklılık şöyle betimlenebilir: Batı Avrupalı sosyologlar -İngiliz sosyolog Bryan Wilson gibi- sekülerleşme tezi uyarınca modern dünyada dinin istikrarlı çöküşünü haritalandırıyorken; Talcott Parsons, Will Herberg, Liston Pope ve Gerhard E. Lenski'nin yapıtlarında görüldüğü gibi, Kuzey Amerikalı sosyologlar ise, dinin ayak uydurma gücünü ve Kuzey Amerikan yaşam tarzına asli katkısını kaydetmeye eğilimliydimler.

Britanya İkinci Dünya Savaşı'ndan başarıyla çıkmış olmasına karşın, Atlantik genelinde, İngilizce konuşan Avrupa sosyolojisi bilhassa iyimser ya da muzaffer değildi. Viktorya döneminin sona ermesinden beri çöküşte olan Britanya İmparatorluğu, savaş girişimiyle nihayetinde parçalandı; hatta Milletler Topluluğu bile ancak geçmişin kırılğan bir anısı olarak sağ kaldı. Britanya, Harold Macmillan'ın öncülüğünde, sömürgelerle kurduğu emperyal ilişkisinden sakınmaya ve Macmillan'ın 1963 tarihli ünlü söylevinde beyan ettiği '[Afrika] kıtası boyunca esen değişim rüzgârı' şeklindeki bakış açısını benimsemeye başladı. Ana akım Britanya sosyolojisi iyimser ve ütopyacı olmaktan ziyade, gerçekçi ve reformistti. Aslında onun durumu toplumsal güvence etrafındaki meselelere odaklanan Keynesçi ekonomiye koşut biçimde anlaşılabilir. Macmillan, 1959'daki seçim kampanyasında kullandığı sloganında belki de modern tüketimciliğin şafağını fark etmede bir kez daha ileri görüşlüydü: 'Halkımızın çoğu katiyen bu kadar iyi olmamıştı'. Sosyolojide bu kademeli yeniden yapılanma atmosferine Thomas H. Marshall ve Richard M. Titmuss gibi sosyal vatandaşlık ve kamu refahı hakkında nüfuzlu yapıtlar kaleme alan asli figürler de el attılar. Onların etkisi başlangıçta, LSE'nin sosyal bilimlerde hâkim kurum olmayı sürdürdüğü Britanya ile sınırlanmıştı. Bu reformist çerçevede yer alan diğer etkili figürler, 1950'lerde Londra'nın Doğu Yakası'nda aile yaşamına dair meşhur araştırmalarını yayımlayan Michael Young ve Peter Willmott'tı. Yirminci yüzyıldaki göçmen aydınlar dalgası, bilhassa 1930'larda ve sonrasında oraya varan Ilya Neustadt ve Norbert Elias gibi, her ikisi de daha sonra meşhur 'Leicester Okulu' haline gelen şeyin ortaya çıkmasında büyük rol oynayan Yahudi şahsiyetler, Britanya sosyal bilimini kutsamıştı (Rojek, 2004). Siyaset felsefesindeki baskın figür, temelde Marksizme karşı eleştirel, sosyolojiye ve aslında tarihsel determinizm ya da 'toplum'un 'birey' üzerindeki nedensel önceliği fikrini destekleyen herhangi bir kurama itimat duymayan Isaiah Berlin'di. 1960'ların sonuyla birlikte, bilhassa ihtilaf kuramını Weberci çizgiler üzerinden geliştiren John Rex ve ünlü yapıtı *Class and Class Conflict in Industrial Society*'de (1959) [Endüstriyel Toplumlarda Sınıf ve Sınıf Çatışması] Weber ile Marx'ı birleştiren Ralf Dahrendorf gibi diğer göçmenler ağırlığını hissettirmeye başladı. Her iki düşünür de Parsons'a ve daha genel olarak Kuzey Amerikan sosyolojisine karşı son derece eleştireldi. Rex'in bünyesinde işlevselciliğin kayda değer bir eleştirisini barındıran *Key Problems in Sociological Theory* (1961) [Sosyolojik Kuramda Temel Sorunlar] adlı yapıtı, Britanya sosyolojisinin üniversitedeki temel ders kitabı haline geldi. Diğer eleştirel değerlendirmeler, Tom Bottomore'ın *Classes in Modern Society* (1965) [Modern Toplumda Sınıflar] ve David Lockwood'un '*Social Integration and System Integration*' (1964) [Toplumsal Entegrasyon ve Sistemin Bütünleşmesi] makalesinde ve daha sonra *Solidarity and Schism* (1992) [Dayanışma ve Hizipleşme] adlı kitabında yapılmıştı. 1960'larda Britanya sosyolojisi, Apartheid-

karşıtı mücadele ve Nükleer Silahsızlanma Kampanyası gibi muhtelif radikal hareketlerle özdeşleşmeye başladı. Alan Dawe'in 1970'de Britanya Sosyoloji Derneği'nde yayımlanan ve Parsons'ın sistemler kuramının failliği göz ardı eden ve muhafazakâr bir toplum kavrayışına yaslandığını ileri süren etkili makalesi *'The Two Sociologies'* (İki Sosyoloji), bu eleştirelliğin ve aktivizmin politik atmosferini yansıtmaktaydı. Roland Robertson istisnası dışında, Britanyalı çok az sosyolog genelde Kuzey Amerikan sosyolojisine, özelde ise Parsonsçı sosyolojiye karşı anlayışlıydı.

Fransa'da savaşın etkisi çok daha derindi ve savaş sonrası evrede ülke toplumsal olarak kutuplaştı, siyasal bakımdan bölündü. Fransız Komünist Partisi'nin baskın ideolojisi olarak Marksizmin savaş sonrası Fransız sosyolojisi ve felsefesi üzerinde esaslı bir etkisi olmasına karşın, Fransız Solu pek çok ulusal kurum ve gelenek tarafından Vichy Fransa'sının tatsız ve değişmeyen kalıntısı rolünü etkin biçimde oynamakla suçlandı. Fransız entelektüeller, etik sorumluluğun nihai temellerini ve bireyin toplumla ilişkisini sorgulamak için siyaset ve etikle alakalı meselelerden çok daha fazlasıyla cebelleştiler. Jean-Paul Sartre, *École Normale Supérieure'*de verdiği dersler, *Les Temps Modernes* gibi gazetelerde ve Komünist Parti'de yazdığı yazılar aracılığıyla bu tartışmalar üstünde büyük bir etki yarattı. Gelecek vaat eden Fransız entelektüelleri Sartre'ın mirasına karşı kendilerini tartmak zorundaydılar. Sonuç olarak, hümanizme, benliğe ve iktidara ilişkin meseleler baskın gündem maddeleri haline geldi -bilhassa da Michel Foucault ve Pierre Bourdieu'nün yapıtlarında (Luxon, 2008).

Britanya'dan farklı olarak Fransa, biri Vietnam biri de Cezayir'de olmak üzere iki büyük ve başarısız sömürge savaşına girdi. Britanya sömürgeci ihtilafları sürdürmeksizin kendi kolonyal geçmişinden el etek çekmişken, Fransa ise Hint-Çini ve Kuzey Afrika'daki mevcudiyetini koruma girişimleriyle bölünüp travmatize oldu. Süveyş'teki Britanya sömürge mücadeleleri ve Mau Mau gibi sömürgecilik-karşıtı yerel hareketlerle girilen çarpışmalar, Cezayir'deki savaşın aksine, nispeten kısa ömürlüydü. Sonuç, Marksist sosyolojinin Fransız entelektüel yaşamında Britanya ya da Kuzey Amerika'daki çerçeveden çok daha baskın bir rol oynamasıydı. Savaş sonrası süreçte, her ikisi de 'burjuva sosyolojisi'nin yerini alması için tasarladıkları yenilikçi birer Karl Marx yorumu geliştiren Louis Althusser (1969 [1965]) ve Nicos Poulantzas (1978 [1978]) gibi asli figürler sosyolojik tartışmayı şekillendirdiler. Raymond Aron (2002) hem siyasette hem de Fransız entelektüel yaşamında başat bir figür olmasına karşın, sayıca çok az müridi vardı, bu yüzden de okul kuramadı. Üstelik onun yapıtı sosyolojik kuramdan ziyade, siyaset kuramında önemlidir. Daha sonraki bir evrede Michel Foucault (1980) uluslararası bir izlerkitleye sahip bir diğer kayda değer figür olarak belirdi.

Fransız sosyolojisi Fransa'nın ötesine ulaşan muazzam bir etki yaratmışken, dış dünyanın Fransız sosyolojisi ve felsefesi üzerinde çok az etkisi oldu. Yaklaşımlarındaki ve ilgi alanlarındaki belirli benzerliklere rağmen, Foucault örneğin Max Weber'in yapıtını büyük ölçüde ihmal etmişti: örneğin Weber'in 'karakter ve yaşam sistemleri' ile ilgili denemeleri ve Foucault'nun 'öznellik ve disiplin sistemleri' üzerine denemeleri arasındaki koşutluğa dikkat edilebilir. Her iki düşünür de Nietzsche'den ciddi biçimde etkilenmişti şüphesiz. Çok az Fransız sosyolog, yurtdışında çalışmış ya da Anglo-Amerikan sosyolojisiyle ciddi ölçüde ilgilenmişti. İstisnalar arasında yalnızca Foucault ile Aron değil, aynı zamanda Paul Lazarsfeld ve Michel Crozier ile birlikte çalışan Raymond Boudon (1980 [1971]) da yer alır. François Bourricaud, Parsons'ın kayda değer yegâne Fransız yorumunu *The Sociology of Talcott Parsons*'de (1981 [1977]) [Talcott Parsons'ın Sosyolojisi] sundu. Fransız sosyal bilimciler kendi zengin geleneklerini oluşturdular, fakat bu gelenek büyük ölçüde dünyanın geri kalanından tecrit edilmiş olarak kaldı. Epistemolojik terimlerle söylersek, ampirizme ya da pozitivizme yaslanan Anglo-Sakson geleneklerine karşı sıklıkla şüpheli ya da mesafeli, siyasal terimlerle söylersek, çoğu durumda Anglo-Sakson liberalizmine düşmandılar. İlk örneklerinden biri Sartre olan Fransız entelektüel yaşamının önde gelen figürleri Amerika karşıtıydı. Ne var ki Boudon ve Aron bu kuralın istisnalarıdır. İlginçtir, onların her ikisi de Alexis de Tocqueville'in Amerikan demokrasisine ilişkin yorumunu takdir etmişlerdi. Aron *Main Currents in Sociological Thought* (1965) [Sosyolojik Düşüncede Temel Akımlar] kitabına de Tocqueville'i dâhil etti; Boudon de Tocqueville ile ilgili İngilizce bir çalışma yayımladı. Buna karşılık, Amerikalıların, Fransızların yaptığı sosyolojik çalışmaların değerini anlamalarına biraz daha zaman vardı -örneğin Crozier'in *The Bureaucratic Phenomenon*'u (1964 [1963]) [Bürokratik Fenomen] ve Bourdieu ile Passeron'un *The Inheritors* (1979 [1964]) [Mirasçılar] adlı çalışması.

Fransız sosyolojisinin entelektüel bakımdan dış dünyadan tecrit edildiği ileri sürülebilse de, tuhaf -ve çoğu yönden sorunlu olan- dışsal bir etkiyi kabul etmek çok önemlidir: Martin Heidegger'in felsefesi. Alman faşizmine aktif bir suç ortaklığıyla iştirak etmesine karşın, Heidegger savaş sonrası Fransız düşüncesinde, bilhassa da felsefede derinlemesine etkili oldu. Heidegger'in 'anti-hümanizmi' Foucault'nun entelektüel gelişiminde de etkiliydi; Heidegger'den yoğun biçimde etkilenen Derrida, faşizme bağlılığı yüzünden sürekli suçlanması üzerine onu savunmaya başladı. *Ethos*'a 1983'te verdiği bir röportajda Foucault '[kendi] tüm felsefi gelişiminin Heidegger okuması tarafından belirlendiğini' itiraf etmişti. (bkz. Didier Eribon's Michel Foucault, 1992 [1989]: 30). Sosyoloji Fransız üniversite sisteminde geç bir tarihte gelişmişti, sosyolog sıfatını kazanan çoğu akademisyen felsefede eğitim almıştı. Neticede, felsefe, İngilizce konuşulan ülkelerdeki sosyolojiye kıyasla Fransızca konuşulan dünyada çok daha kayda değer bir rol oynadı. Fransız sosyolojisinin ayırt edici özellik-

lerinden birinin, çoğu zaman Martin Heidegger'in gizli saklı etkisi olduğu kesindir.

-Kuzey Amerika ve Batı Avrupa arasındaki farklılıkların yanı sıra- İngilizce ve Fransızca konuşulan akademik gelenekler arasındaki farklılıklar kitle-sel savaş, işgal ve kurtuluş gibi büyük ölçüde birbirine benzemeyen deneyimlerinin sonucudur. Kuzey Amerika ve Batı Avrupa sosyoloji gelenekleri arasındaki bu tarihsel farklılıklar, araştırma gelenekleri bünyesinde kayda değer uzlaşmazlık formları üretmeyi sürdürüyor. Nüfuzlu bir mesleki kuruluş, yani Amerikan Sosyoloji Derneği, Kuzey Amerika sosyolojisini desteklemektedir; buna karşılık, Fransa ve Britanya'daki sosyoloji çok daha fazla parçalanmış ve yozlaşmıştır; hatta üniversite sistemi içerisinde bir ölçüde marjinalize edilmiştir. Britanya'da sosyolojinin, geleneksel bölümlerden ziyade Warwick, Lancaster ve Essex gibi çoğunlukla yeni üniversitelerde serpilip geliştiği gerçeğini yansıtan tarih bölümlerinin ve tarihsel araştırmanın gölgesinde kalmayı sürdürüyor. Kuzey Amerika sosyolojisinin alanı geniştir; Avrupa'daki ulusal sosyoloji gruplarınınki ise dardır. Kuzey Amerikan sosyolojisi büyük ödeneklerle desteklenmektedir; pek çok Avrupa sosyolojisi ise küçük hibelerle yetinmektedir ve çoğunlukla nitel veri üreten gözlem çalışmalarına bağlıdır (Mas-son, 2008). Bu kurumsal farklılıklar listelenebilse de, İngilizce ve Fransızca konuşulan ülkelerin sosyolojisi arasındaki bölünmeler, uzun süredir devam eden siyasal ideolojilerin ve kültürel değerlerin neticesi gibi görünüyor. Pierre Bourdieu'nün yapıtının ve mirasının müzakere edileceği paradigmatik çerçe-veyi anlamak açısından zorunlu olan toplumsal-tarihsel bağlam budur.

Bourdieu 1 Ağustos 1930'da Güneybatı Fransa'da doğdu. *École Normale Supérieure*'deki eğitiminin ardından, Cezayir Bağımsızlık Savaşı'nın (1956-58) erken yıllarında Fransız ordusuna askere alındı, ama sonunda Cezayir Üni-versitesinde asistan olarak iş buldu. Daha sonra Cezayir deneyimleriyle ilişkili üç kitap yayınladı. Bu kitaplarda kendi etnografik yöntemlerine yoğun ilgi göstermeyi sürdürür ki Bourdieu sonradan 'post-kolonyal bir düşünür' olarak tanımlanmıştır (bkz. *The Sociological Review –Special Issue: Post-Colonial Bourdieu*, 2009). Önceki pek çok Fransız sosyologdan farklı olarak Bourdieu'nün yapıtı muhtelif ve geniş bir ölçekte alınıldı. Bilhassa *Pragmatist Aesthetics* (1992) [Pragmatist Estetik] ve bir ölçüde de *Bourdieu: A Critical Reader*'da (1999) [Bourdieu: Eleştirel Bir Okuma], Bourdieu'nün pratik tavır ve habitus kavrayışıyla Amerikan pragmatizmindeki pratik kavrayışını birleştiren Richard Shusterman'ın geliştirdiği 'tensel hislerin algılanması' kavrayışın-da önemli bir rol oynamıştır. Pratiğin mantığına ilişkin yapıtı, antropoloji ve tarihte 'pratiğe dönüş' diyeceğimiz şeyde derin bir yankı uyandırırken, Bourdieu -özellikle *Distinction*'ın (1984 [1979]) [Ayrım] yayımlanmasından sonra-kültür sosyolojisinde büyük bir etkide bulundu. Eşit ölçüde beden sosyolojisi-nin gelişiminde de kayda değer bir rol oynamıştır (örneğin bkz. Shilling, 2004;

Turner, 1996). Yakın tarihli bir çalışmada Bourdieu'nün düşünümsel sosyolojisi Habermas'ın eleştirel kuramıyla çapraz-etkileşime (*cross-fertilised*) sokulmuştur (Susen, 2007). Birleşik Devletler'de Bourdieu'nün yapıtı, bilhassa öğrencisi olan Loïc Wacquant tarafından desteklenip savunulmuştur; diğer büyük okurlar ise Bourdieu'yü Amerikalı kitleye tanıtmıştır -özellikle de Calhoun, LiPuma ve Postone'un editörlüğünü yaptığı *Bourdieu: Critical Perspectives* (1993) [Bourdieu: Eleştirel Perspektifler] adlı çalışmanın yayımlanmasıyla. Üstelik Britanya'da Bourdieu'nün yapıtının eğitim sosyolojisinin gelişiminde -bilhassa Bourdieu ve Passeron'un *Reproduction in Education, Society and Culture* (1990 [1970]) [Eğitim, Toplum ve Kültür'de Yeniden Üretim] yapıtıyla- kayda değer bir etkisi olduğu hususunda çok az kuşku vardır. Britanya sosyal kuramında, Bourdieu'nün alımlanmasının bu veçhesi, Derek Robbins tarafından kapsamlı bir şekilde incelenmiştir.

Bourdieu'nün sosyolojisi, Batı Avrupa'nın 'eleştirel' geleneği ile Kuzey Amerika'nın 'uzmanlaşmış' geleneği arasında kurulmuş başarılı bir köprü gibi görünebilir. Bununla birlikte, bizim görüşümüze göre, bu köprü kırılmalıdır. Açık ki Bourdieu büyük ölçüde Giriş'te saptadığımız güçlerin bir ürünüdür. Bourdieu, özellikle politik görüşlerinde, bilhassa da *The Weight of the World* (1999 [1993]) [Dünyanın Ağırlığı] yapıtında keskin biçimde Amerika-karşıtıydı. Açık biçimde Sol'un kamusal entelektüeli, küresel terimlerle neoliberal ekonominin ve Fransız iç siyasetinin (örneğin, göçmenlere dönük siyasetinin) eleştirmeniydi. Bourdieu'nün bu çalışmasındaki muhtelif bölümler (bkz. bilhassa bölüm 2 ve 3), Marx'ın Bourdieu'nün düşüncesi üzerindeki etkisini vurgular. Marx ve Durkheim Bourdieu'yü kayda değer biçimde etkilese de, pratik ve faillige ilişkin kendi fikirleri ile Amerikan pragmatizmi arasındaki açık benzerliklere rağmen; Amerikan sosyal biliminde bilhassa eğilimi yoktu. Heidegger Fransız felsefesini açıkça etkilemiş olmasına karşın, Bourdieu Heidegger'in yapıtına karşı saldırıya girişti ve *The Political Ontology of Martin Heidegger*'deki (1991 [1988]) [Martin Heidegger'in Politik Ontolojisi] denemeleri derin bir etki yarattı (bkz. ayrıca Bourdieu, 1975). Weber de sınırlı bir ölçüde olsa bile Bourdieu'yü etkilemişti (bkz. özellikle bölüm 5). Örneğin Turner, Bourdieu'nün din sosyolojisinde Weber'i konumlandırmasını inceler (bkz. bölüm 10).

İşin garip yanı şu ki Bourdieu, bir ölçüde kendine özgü bir kültürel sermayeye sahip olan belirli bir alanın entelektüel ürünüydü; bu anlamda onun sosyolojisi derin biçimde 'Fransız'dı: Cezayir'e dönük ilgisi ve bağlılığı, genelde göç hadisesine ve özelde Müslüman göç hareketine dönük duyarlılıkları, Paris ile Fransa'ya ait bölgeler arasında sürdürülen siyasal ve iktisadi iktidar mücadelesine yönelik farkındalığı ve -en azından örtük biçimde- Amerika karşıtlığı. Bununla birlikte, aynı zamanda Bourdieu -öz eleştirel bir konum olarak kavradığı- düşünümSELLİĞİN kendi sosyolojik yapıtının bütünleyici bir

bileşeni olduğunu vurguladı. Kültürel, kurumsal ve disipliner sınırların ve onların modern dünyada fikirlerin dolaşımı üzerindeki maddi etkisinin farkındaydı. Bourdieu'nün yapıtı, kendi Fransız alanının ötesine geçmeye muktedir midir? Mirası nerede duruyor? Klasik sosyoloji (Marx, Durkheim ve Weber) ile çağdaş sosyoloji arasındaki bölünmeyi ne ölçüde kapattı? Batı Avrupa ile Kuzey Amerikan sosyolojisi arasında bir köprü kurup bunları birleştirdi mi? Burada bir araya getirilen eleştirel denemelerin görevi, bu ve benzeri sorulara yanıt sunmaktır. Elinizdeki kitap on beş bölümden oluşuyor. Bu bölümlerde ele alınan geniş kapsamlı temalar, Bourdieucü düşünceyi (en azından beş yönden) karakterize eden karmaşıklığın göstergesidir.

Birincisi, Bourdieu'nün yapıtı çok temalıdır. Bourdieu, çeşitli araştırma alanlarını kapsayan geniş bir konu yelpazesi hakkında çok sayıda kitap ve makale yazdı. Sosyolojik denemelerinin yer aldığı temel araştırma alanlarından yalnızca birkaçını ifade etmek gerekirse, bunlar: kültür sosyolojisi, siyaset sosyolojisi, ekonomi sosyolojisi, sınıf sosyolojisi, cinsiyet sosyolojisi, eğitim sosyolojisi, dil sosyolojisi, din sosyolojisi, iktidar sosyolojisi, deneyim sosyolojisi, zaman sosyolojisi, mekân sosyolojisi, bilgi ve bilim sosyolojisidir. Bourdieu'nün yapıtının çok temalı niteliği, onun eleştirel sosyal bilimcilerin araştırma programlarının uzmanlaşmasına, otopoetik araştırma dillerinin icadına, içe dönük araştırma cemaatlerinin oluşumuna, kendine gönderme yapan araştırma birimlerinin kurumsallaşmasına ve iktidar odaklı araştırma imparatorluklarının inşa edilmesine yönelik eğilimlere karşı koyması gerektiği fikrine bağlılığının bir göstergesidir.

İkincisi, Bourdieu'nün yapıtı çok disiplinlidir. Bourdieu'nün kendi tercihiyle sosyolog haline gelmiş tahsilli bir filozof olduğu göz önüne alındığında, koşullara ilişkin çok disiplinli bir yaklaşım, erken bir evreden itibaren onun entelektüel gelişiminin bütünlüyci bir ögesi haline geldi. Daha kesin konuşmak gerekirse, Bourdieu'nün yapıtının literatürde en azından üç düzeyde çok disiplinli olarak değerlendirilebileceğine dair bir uzlaşma var gibi görünüyor: çok disiplinli kökleri, çok disiplinli bakış açısı ve çok disiplinli etkisi bakımından. Bourdieu'nün hem entelektüel gelişiminde hem de entelektüel etkisinde en önemli rol oynayan üç disiplinin felsefe, antropoloji ve sosyoloji olduğu konusunda pek de şüphe yoktur. Kimi yorumcular haklı olarak beşerî ve sosyal bilimlerden başka disiplinlerin de bu listeye eklenmesi gerektiğinde ısrar edebilirler -edebiyat, müzik ve sanat tarihinin yanı sıra bilhassa iktisat, siyaset dil bilim, göstergebilim, psikanaliz, kültürel ve tarihsel araştırmalar. Bourdieu'nün yapıtının çok disiplinli -asında disiplinler üstü- doğası, epistemik ve kurumsal olarak ayrılmış disiplinlerin sınırları arasında kalmış eleştirel sosyal bilimcilerin yapay ve kendine zarar veren sınırların üstesinden gelme arayışında olması gerektiğine ilişkin keskin inancının bir göstergesidir.

Üçüncüsü, Bourdieu'nün yapıtı, entelektüel bakımdan eklektiktir. Bourdieu denemelerinde bir dizi entelektüel gelenekten faydalandı. Her ne kadar bu gelenekleri ve Bourdieu'nun adıyla ilintili diğer nüfuzlu düşünürleri sınıflandırırken fazlasıyla şematik olma riskini alıyorsa da, şu entelektüel geleneklerin (ve bu geleneklere bağlı düşünürlerin) Bourdieu'nün yapıtı açısından bilhassa önemli olduğunu ileri sürmek akla uygun gibi görünüyor: felsefe, metafizik ve Alman idealizmde (Leibniz, Kant, Fichte, Schelling ve Hegel), fenomenolojide (Husserl, Heidegger ve Merleau-Ponty), varoluşçulukta (Pascal, Heidegger ve Sartre), gündelik dil felsefesinde (Wittgenstein, Austin ve Searle), Marksist felsefede (Althusser) ve bilim felsefesinde (Canguilhem, Popper ve Kuhn); antropolojide, yapısalcı antropolojide (Mauss ve Lévi-Strauss) ve sembolik antropolojide (Geertz); sosyolojide, materyalist sosyoloji (Marx), işlevselci sosyolojide (Durkheim), yorumsamacı sosyolojide (Weber), mikro-sosyolojide (Mead, Garfinkel ve Goffman) ve konstrüktivist sosyolojide (Berger ve Luckmann). Bir başka deyişle, Bourdieu'nün denemelerinde faydalandığı muhtelif entelektüel geleneklerin uzun bir listesi mevcuttur. Literatürde yaygın biçimde kabul edildiği gibi, Bourdieu'nün yapıtı yalnızca Marx, Durkheim ve Weber 'Kutsal Üçlü'sünün özgün bir sentezini sunmaz, aynı zamanda onların denemelerinin toplumsal ve politik analiz bağlamındaki çağdaş meselelerle süregiden ilintisini resmeder. Bourdieu'nün yapıtı açısından, sosyolojik araştırmanın üç kanonik köşetaşı -yani Marksist, Durkheimci ve Weberci düşünce-, beşerî ve sosyal bilimler tarihinde çok etkili olmuş üç disiplin kadar önemlidir: felsefe, antropoloji ve sosyoloji. Bourdieu'nün denemelerinin, eleştirel sosyal bilimcilerin rakip entelektüel geleneklerin kavramsal araçlarını ve teorik varsayımlarını dışarıdan etkileyerek kanonik araştırma modellerden kopmaya cesaret etmesi gerektiği şeklindeki inancını gösteren eklektik doğası, onun toplumsal ve politik düşüncenin farklı akımlarıyla yakın ilişki kurmaya istekli oluşunu yansıtır,

Dördüncüsü, Bourdieu'nün yapıtı, gerek ampirik bakımdan temellendirilmiş, gerekse de teorik bakımdan belirgin kılınmıştır. Bourdieu'nün de çeşitli vesilelerle vurguladığı gibi, kendi yapıtında ampirik ve kuramsal araştırmayı birleştirmeyi taahhüt ettiği bir sır değildir. Daha belirgin biçimde söylersek, Bourdieu, bir yanda duran ampirik olarak desteklenmiş ve pratik olarak meşgul olunan araştırma ile öbür yanda duran kavram güdümlü ve kuram yönelimli araştırma arasındaki boşluğun aşılmasına katkıda bulunma arayışındaydı. Bourdieücü bir bakış açısından, hakiki düşünümsel sosyoloji araştırması, esasen nicel ve nitel veri toplanan 'zeminle' meşgul olanlarla, kendilerini yalnızca 'masalarının üzerindeki' sofistike kavramsal çerçevelere kaptıranlar arasındaki iş bölümüne bel bağlayamaz. Düşünümsel sosyal araştırma, ne gerçek yaşam deneyimini şekillendirmek amacıyla yapılan -'araştırma nesnesine sahip'- etnolojik bir gezi, ne de -'araştırma nesnesinin üstünde yer alan'-

ruhani skolastik yaşam deneyimi sayesinde felsefi aşkınsalcılığı kucaklayan bir konum hakkındadır basitçe. Bir başka deyişle, eleştirel toplum araştırmasının hedefi, bir yanda veri toplayanlar ve hesaplayanlar ile öbür yanda kavram mimarları ve sistem yapıcılar arasında boşluk yaratmakla ilgili değildir. Bilakis, sosyal bilimin ampirik ve kuramsal öğelerini birleştirmek ve bu sayede birbirlerine karşılıklı bağımlılıklarını ispat etmekle alakalıdır. Bourdieücü anlamıyla eleştirel sosyal bilim fikrine bağlılık iddiasında bulunulursa eğer, ampirik ve teorik araştırma arasında yaşayan zarar verici bölünmenin üstesinden gelme arayışı zorunludur. Tahsil görmüş bir filozof ve tercihen sosyolog olmuş biri olarak (Hacking, 2004: 147; Susen, 2007: 246) Bourdieu kurama dayanmayan araştırmanın kör, araştırmaya dayanmayan kuramın ise boş olduğuna ikna olmuştu (Bourdieu ve Wacquant, 1992: 162, italikler kaldırıldı). Denemelerini yalnızca sofistike felsefi çerçevelerle değil, ama aynı zamanda çok çeşitli ampirik araştırmalarla da belgelediği gerçeği, Bourdieu'nün tavsiye ettiği şeyi icra etme arayışında olmasını açıklar. Bourdieu'nün yapıtının ampirik olarak temellendirilmiş ve kuramsal olarak belirgin kılınmış doğası, toplumun işleyişinin gerçekten bilimsel bir tarzda araştırılması amaçlanıyorsa, metodolojik bakımdan kesin gözlemin ve kavramsal olarak inceltilmiş yorumun el ele gitmesi gerektiğine ilişkin bakış açısına bağlılığını ispatlar.

Beşincisi, Bourdieu'nün yapıtı politik bakımdan adanmıştır. Özellikle kariyerinin sonuna doğru, Bourdieu gerçekliğin yapısökümcü bir kavranışını sunmayı amaçlayan kendi sosyolojik araştırmaları ile toplumda yapıcı bir etkiye sahip olmaya yönelik çeşitli siyasal bağılıkları arasında yararlı bir bağlantı kurmakla meşguldü. Bu anlamda Bourdieu'nün düşüncesi açıkça şu Marksist vecizeye bağlı kalmıştır: 'Filozoflar dünyayı yalnızca çeşitli biçimlerde yorumladılar; sorun onu değiştirmektir' (Marx, 2000/1977 [1845]: 173). Bourdieücü bir bakış açısından, genelde sosyal bilimlerin ve özelde sosyolojinin, yalnızca insani gerçekliğe dair eleştirel bir kavrayış ve içgörü sunmakla kalmayan, ama aynı zamanda ve daha da önemlisi, toplumun maddi ve simgesel örgütlenişine dönüştürücü ve pozitif bir etki yapan normatif bir taahhüdü de vardır. Nitekim gerçekliğin eleştirel bir yorumu sosyolojinin geliştirdiği biçimsel araçlardan faydalanmalı ve böylelikle toplumun özgürleşmesine katkıda bulunma arayışında olmalıdır. Tam da özgürlükçü bir bilimin üç temel görevle yüzleşmesi gerekir: ilki, toplumsal tahakküme ilişkin maddi ve sembolik ilişkilerin yeniden üretimini kalıcılaştıran temel mekanizmaları su yüzüne çıkarmak (Bourdieu ve Wacquant, 1992: 14–15); ikincisi, simgesel ve maddi toplumsal özgürleşme süreçlerini üreten 'evrenselliğe erişim koşullarını evrenselleştirmek' (Bourdieu, 1994: 233, italikler eklendi); ve üçüncüsü 'aklın Reelpolitiği'ne iştirak etmek ve böylece eleştirel ussallığın güçlendirici kaynaklarını seferber etmek ve özgürlükçü toplumun konsolidasyonu için bu kaynaklardan istifade etmek (Bourdieu, 2001: 32, italikler orijinal metinde).

Bourdieu'nün yapıtının siyasi doğası, onun eleştirel sosyologların yalnızca gerçekliğin ilişkişel inşasına ilişkişel bilimsel incelemeyle meşgul olamayacakları, aynı zamanda toplumun tarihsel gelişimi üzerinde dönüştürücü bir etki yaratmayı da amaçlamaları gerektiği inancının belirsizliğe mahal vermeyen bir göstergesidir.

On beş bölümden oluşan elinizdeki kitap, yukarıda değinilen meselelerin önemini -farklı düzeylerde ve farklı vurgularla- ortaya koyuyor.

İlkin, Bourdieu'nün kendi yapıtına benzer biçimde, elinizdeki kitapta yayımlanmış denemeler seçkisi de çok temalıdır. Bu kitapta toplanan temalar Bourdieu'nün kültür sosyolojisinden (Joas/Knöbl, Rahkonen ve Susen), Bourdieu'nün siyaset sosyolojisinden (Basaure, Robbins ve Sintomer), Bourdieu'nün ekonomik sosyolojisinden (Adkins), Bourdieu'nün dil sosyolojisinden (Kögler) ve Bourdieu'nün din sosyolojisinden (Bourdieu/Schultheis/Pfeuffer ve Turner) tutun da Bourdieu'nün iktidar sosyolojisine (Fowler ve Paille/van Heerikhuizen/Emirbayer), Bourdieu'nün deneyim sosyolojisine (Frère ve Karsenti), Bourdieu'nün zaman sosyolojisine (Adkins) ve Bourdieu'nün bilgi ve bilim sosyolojisine kadar (Robbins, Sintomer ve Wacquant) dağılım gösterir. Her zamanki gibi, bu bölümlerin tematik odak noktaları arasında bazı kayda değer örtüşmeler vardır. Bourdieu'nün yapıtının genişliği ve derinliğinin bir semptomu olduğu ölçüde bu örtüşme, onun muhtelif katkılarını ana tematik alanlara ayırtırmaya dönük herhangi bir girişime ilişen güçlüğü resmeder. Bourdieücü düşüncenin çok temalı karmaşıklığı doğrultusunda kalmırsa, onun temel katkılarını sınıflandırmak imkânsız, belki de anlamsız olabilir.

İkincisi, Bourdieu'nün denemelerinin altından girip üstünden çıkan *l'esprit ouvert*'i ('açık fikirliliği' ç.n.) takip edersek, bu kitap da çok disiplinlidir. Tüm disiplinler sınırların az çok yapay olduğunu ve Bourdieu'nün işaret ettiği gibi, zararlı etkilere sahip olabileceklerini kabul etsek bile, Bourdieücü düşüncenin aşağıdaki bölümlerde her yerde hazır ve nazır olan üç disiplinler ayağı olduğunu inkâr edemeyiz: felsefe, antropoloji ve sosyoloji. En geniş anlamıyla bu kitaba yapılan tüm katkılar sosyal ve politik düşüncedeki eleştirel incelemeleri temsil ediyor olmasına karşın, üç ana disipline ayrılırlar. Bourdieu'nün tarih ve toplum (Fowler), varlık ve toplum (Karsenti), dil ve toplum (Kögler), akıl ve toplum (Sintomer), inanç ve toplum (Turner), devlet ve toplum (Robbins), tanınma ve toplum (Basaure), hınç ve toplum (Rahkonen), estetik ve toplum (Susen) ve zaman ve toplum (Adkins) arasındaki ilişkişlerle çok eskiden beri meşgul olan felsefeden ilham almış izahlarını keşfedebiliriz. Bourdieu'nün antropolojik olarak güdümlenmiş kültürün (Joas/Knöbl), dinin (Bourdieu/Schultheis/Pfeuffer ve Turner), habitusun (Frère), bireysel ve kolektif deneyimlerin (Karsenti) ya da tarihsel gelişimlerin (Karsenti ve Wacquant) uygarlaştırıcı işlevine, ilişkişel analizine odaklanabiliriz. Ayrıca bilfiil Bour-

dieu'nün sosyolojik olarak temellendirilmiş bir dizi temayla bağlantısını her bölümde harfiyen önemini anlayabiliriz: pratik ve toplum (Joas/Knöbl), sermaye ve toplum (Fowler), beden ve toplum (Karsenti), bilgi ve toplum (Wacquant), ilişkisellik ve toplum (Bourdieu/Schultheis/Pfeuffer), beğeni ve toplum (Rahkonen), iktidar ve toplum (Pauille/van Heerikhuizen/Emirbayer), kültür ve toplum (Susen), öznelarasılık ve toplum (Basaure), din ve toplum (Turner), habitus ve toplum (Frère), iletişim ve toplum (Kögler), siyaset ve toplum (Robbins), kamusal alan ve toplum (Sintomer) ya da ekonomi ve toplum (Adkins). Bourdieücü düşüncenin kendisini bu kitabın çeşitli tematik odaklarında ortaya koyan antropoloji, felsefe ve sosyolojiyle olan geniş kapsamlı disiplinler bağlantısı, onun düşüncesinin yalnızca çok disiplinli kaynakları ve bakış açıları bağlamında değil, aynı zamanda beşeri ve sosyal bilimlerin farklı araştırma alanlarındaki disiplinler üstü etkisi açısından da kanonik sınırları aştığı gerçeğini resmeder.

Üçüncüsü, bizzat Bourdieücü yaklaşımı andıran bu kitap entelektüel bakımdan eklektiktir. Kitap, Bourdieu'nün bir dizi entelektüel gelenekten ve yapıtları bu geleneklerle ilişkilendirilen çeşitli düşünürlerden faydalandığı gerçeğini hakkıyla ele alma çabasıdır. Elinizdeki kitapta sunulan, Bourdieu'nün yapıtına tesir eden tüm entelektüel okulları ve paradigmatik eğilimleri içermekten uzak olan yazılar derlemesinin üç temel odak noktası var. İlk deneme dizisi, sosyolojinin kurucu şahsiyetlerinin yazılarıyla, yani Marx (Fowler ve Karsenti), Durkheim (Wacquant) ve Weber'in (Bourdieu/Schultheis/Pfeuffer) yapıtlarıyla Bourdieu'nün entelektüel bağlantılarını yakından inceleyerek onun klasik sosyolojideki düşünsel köklerinin izini sürüyor. İkinci deneme dizisi ise, esas itibarıyla Bourdieu'nün modern toplum felsefesiyle ilişkisinin, bilhassa Nietzsche (Rahkonen), Elias (Pauille/van Heerikhuizen/Emirbayer), Adorno (Susen) ve Honneth'in (Basaure) yapıtlarıyla ilişkisinin üzerine eğilmektedir. Üçüncü deneme dizisi, Bourdieu'nün denemelerinin çağdaş sosyal bilimlerde tartışılan dinin süregiden mevcudiyeti (Turner), toplumsal hareketlerin dönüştürücü gücü (Frère), dilin özgürlükçü potansiyeli (Kögler), 1968'in politik mirası (Robbins), kamusal alanın yükselişinin tarihsel-toplumsal önemi ve -mevcut şartlarda özel olarak önemli olan-iktisadi krizin toplumsal sonuçları (Adkins) gibi temel meselelerle bağlantısını inceliyor. Elinizdeki kitapta toplanan geniş kapsamlı temalar, Bourdieu'nün yapıtını yalnızca tikel bir tema ile ilişkilendirmenin, böyle yaparak da, yalnızca kökenleri ve referans noktaları bakımından değil, ama aynı zamanda çağdaş sosyal bilimlerdeki kapsamlı etkisi bakımından da Bourdieu'nün yapıtının asli bir özelliğini oluşturan entelektüel eklektisizmi görmezden gelmenin hata olabileceğine işaret ediyor.

Dördüncüsü, Bourdieu'nün en derin kanaatleri uyarınca, bu kitap onun yapıtının hem ampirik olarak temellendirilmiş hem de kuramsal olarak belir-

gin kılınmış olduğu gerçeğini takdir ediyor. Bu kitaptaki denemeler, Bourdieu kendini sosyolojik denemelerinde 'ampirik' ile 'kavramsal', 'somut' ile 'soyut', 'fiili' ile 'sembolik' ve 'pratik' ile 'kuramsal' arasındaki bölünmelerin üstesinden gelmeye sıkıca adanması bakımından, tavsiye ettiği şeyi icra etmesinden ötürü ondan övgüyle söz edilebileceği gerçeğinin bir başka örneğidir. Aşağıdaki bölümlerin çoğu, esasen Bourdieu'nün yapıtının sosyal ve politik düşüncedeki mirasıyla meşgul olduklarından, 'kuramsal' bir odağa sahiplerdir kuşkusuz. Bununla birlikte, bu kitaba yapılan katkılarda kendini açığa vuran şey, normatif bir merkezi konum olarak eleştirel sosyal analizin hem ampirik bakımdan temellendirilmiş hem de kuramsal olarak belirgin kılınmış olması gerektiği şeklindeki kanısını göz önünde bulundurursak, Bourdieu'nün yapıtından istifade edebileceğimiz gerçeğidir. Aslında, Bourdieu'nün meşhur skolastik düşünce eleştirisinin tamamı, skolastik düşüncenin imal edilmesini mümkün kılan, yani kendi mevcudiyetinin toplumsal koşulları üzerine muhakemede bulunmakta başarısız olan -zorunluluktan özgürleşmiş olmanın karakterize ettiği bir koşul olarak- okul düşüncesi tarafından güdülenmişti (Bourdieu, 1997: 9, 15, 22, 24, 131 ve 143; Susen, 2007: 158–167). Bourdieu'ye göre, skolastik düşünürler 'belirlenim ve özgürlüğe ilişkin skolastik açmazın kapana kısılmış kalırlar' (1997: 131), zira toplumsal uzamdaki imtiyazlı konumları, alan ve habitusun türdeş biçimde iç içe geçişlerini görmezden gelmelerine müsaade eder. Bourdieu'nün Marx, Durkheim ve Weber'in yapıtları arasında yaptığı faydalı senteze (bölüm 2 ve 5) ve 'sınıf mücadelesi', 'toplumsal olgular' ve 'toplumsal idrak' gibi klasik sosyolojik kategorilerle ilişkisine göz atabiliriz. Bourdieu'nün Alman toplum felsefesiyle bağlantısını -örneğin Nietzsche, Elias, Adorno ve Honneth (bölüm 6 ve 9) ile bağlantılı olarak- ve onun 'beğeni', 'iktidar', 'kültür' ve 'tanınma' gibi kavramlarının sosyolojik oluşumunu araştırabiliriz. Ve kuşkusuz, çağdaş sosyal bilimlerin alanındaki, özellikle de dinin, dilin, politik dönüşümün, kamusal müzakerenin ve ekonomik dönüşümlerin (bölüm 10 ve 15) sosyolojik önemiyle bağlantılı olan temel meseleleri anlamlandırmak için Bourdieu'nün yapıtının yararlılığını değerlendirebiliriz. Bourdieu elinizdeki kitapta layığıyla incelenen bu temaların hepsini sağlam ampirik veriler ve karmaşık kuramsal çerçeveler aracılığıyla araştırmıştı. Zira, Bourdieu'nün de üzerinde durduğu gibi, hem ampirik olarak temellendirilmiş hem de kuramsal bakımdan belirgin kılınmış olması gereken eleştirel sosyal bilim incelemesini hakkıyla yerine getirebildiğimiz ölçüde, toplumsal-bilimsel bilgi ürettiğimiz iddiasında bulunabiliriz.

Beşincisi, bu kitaba yapılan -kimileri dolaysız, kimileri dolaylı- katkılar, Bourdieu sosyolojisinin siyasal bakımdan adanmış olduğunu örneklendirir. Gelgelelim, Bourdieücü bir bakış açısından, sosyoloji, gündelik iktidar ilişkilerinin yeniden üretimi üzerinde dönüştürücü bir etkide bulunduğu ve toplumal ilişkilerin eleştirel bir incelemesini sunduğu takdirde, siyasal bakımdan

adanmış olabilir ancak. Bu kitabın her bir bölümünde, Bourdieu'nün düşünsel sosyolojinin politik doğasına dönük normatif bağlılığı, geniş ya da dar kapsamlı olsun, yansıtılmıştır. Girişi, bu politik boyutu ve onun aşağıda yapılan katkılar sayesinde geliştirilen argümanlarla bağlantısını kısaca ele alarak sonuçlandıracağız.

Giriş niteliğindeki ilk bölümde, Joas ve Knöbl, Bourdieu'nün Cezayir'in kolonyal ve postkolonyal gerçekliklerine dair toplumsal ve siyasal karmaşıklıklara dolaysızca erişmesini sağlayan şekillendirici süreç boyunca Cezayir'de başından geçen deneyimlerin önemini hatırlatır bize. İkinci bölümdeyse Fowler şık bir biçimde Bourdieu'nün güçlü kavramsal araçlarını ve faydalı metodolojik çerçeveleri yalnızca Marksist toplum analizinden ödünç almadığını, ama aynı zamanda toplumsal ilişkilerin özgürlükçü dönüşümünü hedeflemediği takdirde iktidar ilişkilerinin eleştirel incelenmesinin de anlamsız olduğunu kabul ettiğini gösterir. Karsenti, üçüncü bölümde, Marx ve Bourdieu ile uyumlu biçimde, 'pratik gerçeklik'le sıkı bağlar kurmakta başarısız olduğu takdirde 'oyun teorisi'nin beş para etmez olduğunu, çelişkili toplumsallığa bedensel batmışlığımız nedeniyle, saf öznellik formu gibi bir şeyin olmadığını ileri sürer. Dördüncü bölümdeyse Wacquant, Durkheim ve Bourdieu'nün yapıtlarının mukayeseli bir analizi temelinde, görünüşe göre kaçınılması mümkün olmayan toplumsal olguların mevcudiyetinin nispeten keyfi toplumsal normların mevcudiyetinden ayıramayacağını iddia eder: istencimizden bağımsız olarak tezahür eden toplumsal koşullar, istencimiz sayesinde değiştirebileceğimiz ve değiştirmek zorunda olduğumuz tarihsel bakımdan kendine has düzenlemelerdir. Bu konum, beşinci bölümün tematik odağıyla bağlantılıdır. Schultheis ve Pfeuffer ile yaptığı röportaj esnasında Bourdieu, toplumun mevcudiyetleri zorunlu olarak verili bir kültürel gerçekliğin uzamzamansal özgünlüğü ve pratik meşruiyetin farklılaşmış alan kodları tarafından belirlenen insanlar ve insan grupları arasında kurulan nispeten keyfi ilişkilerin bir toplamı olarak ele alınabileceğini öne sürer.

Rahkonen'in kaleme aldığı altıncı bölüm, nihayetinde, Nietzsche'nin *Wille zur Macht*'ı (Güç İstenci) ile Bourdieu'nün *Wille zum Geschmack*'inin (Üslup İstenci) bizim şu *Wille zur Welt*'imizin (Dünya İstenci) sosyo-ontolojik temelini el ele biçimlendirdiğini ileri sürüyor gibidir. Yedinci bölümde Paulle, van Heerikhuizen ve Emirbayer, şayet yaşamlarımız habitus ile alan arasındaki karşılıklı etkileşime ve dolayısıyla farklı sermaye formları uğruna verilen sürekli bir mücadeleye bağlıysa, toplumsal ilişkilerin sorgulanmaksızın kabul edilmesi durumunun mecburen güç ilişkilerinin menfaat yüklülüğüyle (*interest-ladenness*) nakşedilmiş olduğunu kanıtlarlar. Sekizinci bölümde Susen, Adorno'nun kültür endüstrisine ilişkin eleştirisiyle Bourdieu'nün kültürel ekonomi izahının mukayeseli bir analizini sunuyor: Hem Adornocu hem de Bourdieücü düşünceye nüfuz eden derin kötümserlik doğrultusunda karşı

karşıya kalınacak açık politik güçlük, güçten düşürücü toplumsal biçimlerin güçlendirici kültür biçimlerine ne ölçüde yer bıraktığını araştırmaktır. Basaure dokuzuncu bölümde, özgürleştirici sosyoloji formlarından saklanamayacak birtakım çetin görevlerin sorumluluğunu almaya çağırır bizi -yani sessizliğe ses verme, onaylanmamış tanınır kılma, toplumsal tanınma eksikliğinin sebebiyet verdiği çileli ve saygın olmayan bireysel ve kolektif deneyimleri gün yüzüne çıkarma ve toplumsal kaynakları erişilebilir kılma görevi.

Onuncu bölümde ise Turner, modern toplumlarda dinsel pratiklerin ve inanç sistemlerinin kaybolmaktan uzak olduğu göz önünde bulundurulursa, eleştirel sosyologların dünyayı anlamlı ve ilişkişel kılan dinsel ve seküler tarzlar arasındaki normatif ilişki hakkında muhakeme yürütmek zorunda olduğunu anlatır. Frère, on birinci bölümde, haklı olarak, nispeten farklı toplumsal uzamlarda işgal ettikleri muhtelif konumların belirlediği insanları esasen 'tüdeş failer' olarak kavradığımızda bile, insanların üzerinde sürekli çalışıp eylemde buldukları dünyadaki yerlerini yaratmaya ve yeniden yaratmaya muktedir oldukları gerçeğini hesaba katmak zorunda olduğu gerçeğinin üzerinde durur. Köğler'in on ikinci bölümde aydınlattığı gibi, iktidar ilişkilerinin kaçınılmaz biçimde nüfuz ettiği dilsel etkileşimlerin her daim asimetrik biçimde yapılandığını göz önünde bulunduran eleştirel bir dil sosyolojisi, dilsel eklemlenişin epistemolojik geçerlilik iddialarının kurucu ilişkiselliğın toplumsal meşruluğu iddialarını ne ölçüde temsil ettiğini araştırmak zorundadır. Robbins'in on üçüncü bölümde geliştirdiği metinsel analizden hareket edilirse, Bourdieu için, sosyal bilim ile politik eylemin el ele gitmesi gerektiği belirginlik kazanır; bizi toplumsal tahakkümün gerçekliğiyle yüzleşmeye zorlayan *a raisonnement sociologique* (sosyolojik muhakeme), aynı zamanda, bizi toplumsal özgürlük imkânı üzerinde kafa yormaya davet eden *a raisonnement politique*'dir (politik muhakeme). Sintomer'in on dördüncü bölümde izah ettiği gibi, Bourdieu'nün eleştirel akıl kavramı, nihayetinde politik bir akıl formudur: Tıpkı kurama dayanmayan araştırmanın kör ve araştırmaya dayanmayan kuramın ise boş olması gibi hem eleştiriye dayanmayan siyaset hem de sınırsız ve siyasete dayanmayan eleştiri anlamsızdır. Son olarak, Adkins'in on beşinci bölümde ikna edici biçimde ileri sürdüğü gibi, Bourdieu'nün denemelerinde yalnızca cari ekonomik krizi değil, aynı zamanda 'zaman paradır' şeklindeki modern öğretilen postmodern 'para zamandır' şeklindeki özdeyişe sessiz geçişi de anlamak adına güçlü kaynaklar bulabiliriz. Pratiğın zamansallaşması, zamanın siyasallaşması ve dolayısıyla toplumsal yaşamın yeniden inşasıyla çok yakından ilişkilidir.

Okura, bölümler hakkında özet niteliğinde bir perspektif sunan Sonsözü kaleme alarak muhtemelen sıra dışı bir adım attık. Bu Sonsözü kısmen ekledik, zira ortak bir temaya işaret ediyorlarken bile, bölümler hem farklılar hem de karmaşık. Sonsöz bu derlemenin kapsamlı amaçlarının kısa ve öz bir özeti-

ni içeriyor. Okurlar, bu kitabın özüne inmeden önce, hem Önsöze hem de Girişe göz atmak isteyebilirler.

Teşekkür

Bu Girişin daha eski bir nüshası üzerine ayrıntılı ve faydalı yorumları için Elena Knox'a derinden müteşekkirimiz.

Referanslar

- Alexander, Jeffrey C. (2006) *The Civil Sphere*, Oxford: Oxford University Press.
- Althusser, Louis (1969 [1965]) *For Marx*, trans. Ben Brewster, Harmondsworth, Middlesex: Penguin.
- Aron, Raymond (2002) *Le marxisme de Marx*, Paris: Fallois.
- Aron, Raymond, Richard Howard and Helen Weaver (1965) *Main Currents in Sociological Thought*, trans. Richard Howard and Helen Weaver, London: Weidenfeld & Nicolson.
- Back, Les, Azzedine Haddour and Nirmal Puwar (eds.) (2009) *The Sociological Review – Special Issue: Post-Colonial Bourdieu* 57(3).
- Bottomore, T. B. (1965) *Classes in Modern Society*, London: Allen & Unwin.
- Boudon, Raymond (1980 [1971]) *The Crisis in Sociology: Problems of Sociological Epistemology*, trans. Howard H. Davis, New York: Columbia University Press.
- Bourdieu, Pierre (1975) 'L'ontologie politique de Martin Heidegger', *Actes de la recherche en sciences sociales* 5–6: 109–156.
- Bourdieu, Pierre (1976) 'Le champ scientifique', *Actes de la recherche en sciences sociales* 8–9 [2–3]: 88–104.
- Bourdieu, Pierre (1977 [1972]) *Outline of a Theory of Practice*, trans. Richard Nice, Cambridge: Cambridge University Press.
- Bourdieu, Pierre (1984 [1979]) *Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste*, trans. Richard Nice, Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Bourdieu, Pierre (1991 [1988]) *The Political Ontology of Martin Heidegger*, trans. Peter Collier, Cambridge: Polity Press.
- Bourdieu, Pierre and Terry Eagleton (1992) 'Doxa and Common Life', *New Left Review* 191: 111–121.
- Bourdieu, Pierre (1994) *Raisons pratiques. Sur la théorie de l'action*, Paris: Seuil.
- Bourdieu, Pierre (1997) *Méditations pascaliennes*, Paris: Seuil.
- Bourdieu, Pierre (1999 [1993]) *The Weight of the World: Social Suffering in Contemporary Society*, trans. Priscilla Parkhurst Ferguson [et al.], Cambridge: Polity Press.
- Bourdieu, Pierre (2000) 'Mit Weber gegen Weber: Pierre Bourdieu im Gespräch', in Pierre Bourdieu, *Das religiöse Feld. Texte zur Ökonomie des Heilsgeschehens*, herausgegeben von Franz Schultheis, Andreas Pfeuffer und Stephan Egger, übersetzt von Stephan Egger, Konstanz: Universitätsverlag Konstanz, pp. 111–129.
- Bourdieu, Pierre (2000 [1997]) *Pascalian Meditations*, trans. Richard Nice, Cambridge: Polity Press.

- Bourdieu, Pierre (2001) 'Si le monde social m'est supportable, c'est parce que je peux m'indigner'. *Entretien avec Antoine Spire*, Paris: Éditions de l'Aube.
- Bourdieu, Pierre and Jean-Claude Passeron (1979 [1964]) *The Inheritors: French Students and their Relation to Culture*, trans. Richard Nice, Chicago: University of Chicago Press.
- Bourdieu, Pierre and Jean-Claude Passeron (1990 [1970]) *Reproduction in Education, Society and Culture*, trans. Richard Nice, 2nd Edition, London: Sage.
- Bourdieu, Pierre and Loïc Wacquant (1992) *An Invitation to Reflexive Sociology*, Cambridge: Polity Press.
- Bourricaud, François (1981 [1977]) *The Sociology of Talcott Parsons*, trans. Arthur Goldhammer, Chicago: University of Chicago Press.
- Calhoun, Craig, Edward LiPuma and Moishe Postone (eds.) (1993) *Bourdieu: Critical Perspectives*, Chicago: University of Chicago Press.
- Coser, Lewis A. (1971) *Masters of Sociological Thought: Ideas in Historical and Social Context*, New York: Harcourt Brace Jovanovich.
- Crozier, Michel (1964 [1963]) *The Bureaucratic Phenomenon*, London: Tavistock.
- Dahrendorf, Ralf (1959) *Class and Class Conflict in Industrial Society*, London: Routledge & Kegan Paul.
- Dawe, Alan (1970) 'The Two Sociologies', *The British Journal of Sociology* 21(2): 207–218.
- Eribon, Didier (1992 [1989]) *Michel Foucault*, trans. Betsy Wing, London: Faber.
- Foucault, Michel (1980) *Power/Knowledge: Selected Interviews and Other Writings 1972–1977*, edited by Colin Gordon, translated by Colin Gordon [et al.], Brighton: Harvester Press.
- Hacking, Ian (2004) 'Science de la science chez Pierre Bourdieu', in Jacques Bouveresse and Daniel Roche (eds.) *La liberté par la connaissance: Pierre Bourdieu (1930–2002)*, Paris: Collège de France, Odile Jacob, pp. 147–162.
- Holton, Robert John and Bryan S. Turner (1986) *Talcott Parsons on Economy and Society*, London: Routledge & Kegan Paul.
- Lerner, Daniel (1958) *The Passing of Traditional Society: Modernizing the Middle East*, with the collaboration of Lucille W. Pevsner and an introduction by David Riesman, Glencoe, Ill.: Free Press.
- Lipset, Seymour Martin (1963) *The First New Nation: The United States in Historical and Comparative Perspective*, New York: Basic Books.
- Lockwood, David (1964) 'Social Integration and System Integration', in George K. Zollschan and Walter Hirsch (eds.) *Explorations in Social Change*, London: Routledge & Kegan Paul, pp. 244–257.
- Lockwood, David (1992) *Solidarity and Schism: 'The Problem of Disorder' in Durkheimian and Marxist Sociology*, Oxford: Clarendon Press.
- Luxon, Nancy (2008) 'Ethics and Subjectivity: Practices of Self-Governance in the Late Lectures of Michel Foucault', *Political Theory* 36(3): 377–402.
- Marx, Karl (2000/1977 [1845]) 'Theses on Feuerbach', in David McLellan (ed.) *Karl Marx: Selected Writings*, 2nd Edition, Oxford: Oxford University Press, pp. 171–174.
- Masson, Philippe (2008) *Faire de la sociologie. Les grandes enquêtes françaises depuis 1945*. Paris: La Découverte.
- Parsons, Talcott (1951) *The Social System*, London: Routledge & Kegan Paul.

- Poulantzas, Nicos (1978 [1978]) *State, Power, Socialism*, trans. Patrick Camiller, London: NLB.
- Rex, John (1961) *Key Problems of Sociological Theory*, London: Routledge & Kegan Paul.
- Rojek, Chris (2004) 'An Anatomy of the Leicester School of Sociology: An Interview with Eric Dunning', *Journal of Classical Sociology* 4(3): 337–359.
- Shilling, Chris (2004) 'Physical Capital and Situated Action: A New Direction for Corporeal Sociology', *British Journal of Sociology of Education* 25(4): 473–487.
- Shusterman, Richard (1992) *Pragmatist Aesthetics: Living Beauty, Rethinking Art*, Oxford: Blackwell.
- Shusterman, Richard (ed.) (1999) *Bourdieu: A Critical Reader*, Oxford: Blackwell.
- Sica, Alan and Stephen P. Turner (2005) *The Disobedient Generation: Social Theorists in the Sixties*, Chicago: University of Chicago Press.
- Susen, Simon (2007) *The Foundations of the Social: Between Critical Theory and Reflexive Sociology*, Oxford: Blackwell Press.
- Turner, Bryan S. (1996) *The Body and Society*, London: Sage.
- Weber, Max (2001/1930 [1904–05]) *The Protestant Ethic and the Spirit of Capitalism*, trans. Talcott Parsons, London: Routledge.